

Wanda Grelowska

Rola przekazu radiowego w kształceniu językowym dziecka

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 4,
37-42

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr hab. prof. AJD Wanda Grelowska
Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej

ROLA PRZEKAZU RADIOWEGO W KSZTAŁCENIU JĘZYKOWYM DZIECKA

*„W życiu wszystko przemija oprócz radia”
K. I. Gałęziński*

FORMY AUDYCJI RADIOWYCH

W obliczu dominującej funkcji telewizji, zbyt mało uwagi poświęca się radiu. Jego specyficzna natura oddziałuje wyłącznie na sferę słuchową, dlatego wymaga od odbiorcy większej aktywności intelektualnej. Oprócz telewizji także druk ograniczył w dużym stopniu „audytywność” człowieka. Jednak ograniczanie, a nawet niekiedy pomijanie słuchowych środków w nauczaniu i wychowaniu niesie za sobą negatywne następstwa.

Warto zatem, by wróciło do łask zapomniane niekiedy radio, które dostarcza audycje w wielu formach. Do najstarszej z nich zalicza się komunikat, którego bezpośrednim następstwem jest komentarz. Wśród innych postaci audycji warto wspomnieć dyskusje, wywiady oraz magazyny obejmujące swym zasięgiem informacje, piosenki, i inne. W twórczości radiowej występuje również reportaż, uznawany powszechnie za dość atrakcyjną formę przekazu. Jednak z największą mocą oddziałują na odbiorców słuchowiska, które stwarzają „domowy teatr”. W swej intencji odwołują się nade wszystko do wyobraźni radiosłuchaczy.

Ze względu na formy oddziaływania łatwo odkryć, że radio wpływa na odbiorcę w dziedzinie informowania, komentowania, dostarczania relaksu. Domeną radia jest więc słowo i muzyka. Słuchanie można przy tym dowolnie łączyć z innymi zajęciami. Zatem wszechobecność radia pomnaża też jego wymiar pedagogiczny. Miniaturyzacja sprzętu sprawiła, że towarzyszy nam wszystkim w wielu okolicznościach, dlatego znacząco wpływa na procesy intelektualne, emocjonalne i wychowawcze.

Funkcjonalność radia sprawiła, że jest ono wykorzystywane do celów dydaktyczno-wychowawczych najczęściej w ramach programów oświatowych. Ze względu na prymat słuchu zwraca się w nim szczególną uwagę na jakość mowy. Oddziałuje na odbiorcę nie tylko poprzez wypowiedziane słowo, ale również zaangażowanie nadawcy wyrażone intonacją głosu. Wymiar pedagogiczny radia realizowany jest też poprzez wpływy korygujące postawy społeczne. Ich skuteczność zależy od rzetelności i wiarygodności programów. Zdolność oddziaływania na osobowość słuchacza ma związek z takimi cechami tego medium jak: dźwiękowość, ekspresywność czy też wyobrażeniowość. To intonacja dźwiękowa buduje emocjonalny charakter doznań, pobudza do wysiłku intelektualnego, daje poczucie swoistej obecności, bezpośredniej więzi i nieskrępowanego kontaktu.

ZASTOSOWANIE ŚRODKÓW PRZEKAZU SŁUCHOWEGO

Radio należy zaliczyć do najcenniejszych pomocy oferowanych w pracy szkoły. Zróżnicowane cykle audycji dziecięcych są skorelowane z programami nauczania i wychowania. W materiałach do pracy z uczniem, w tym: podręcznikach, zeszytach ćwiczeń, kartach pracy, spotykamy sugestie wykorzystywania audycji radiowych i telewizyjnych w realizacji określonych zagadnień. Wydawnictwa Radia i Telewizji publikują broszury zawierające przegląd nadchodzących programów. Dlatego też nauczyciele i wychowawcy powinni wcześniej zaznajomić się z proponowaną ofertą, by móc dostosować ją do potrzeb uczniów. Niezbędne jest również przygotowanie dzieci do odbioru audycji. Dość często słuchowiska radiowe opierają się częściowo lub całkowicie na utworach występujących w podręcznikach, a także lekturach szkolnych. Dlatego też konieczne wydaje się wcześniejsze przeczytanie odpowiedniego tekstu, dokonanie jego analizy, a nade wszystko sformułowanie problemów, na które odpowie materiał zawarty w programie radiowym. W przypadku pojawienia się dużych rozbieżności czasowych między stosowną audycją radiową, a terminem realizacji określonych celów dydaktyczno-wychowawczych wskazane jest nagranie programu na taśmę magnetofonową.

Warto także zwrócić uwagę na umiejętne wykorzystanie utworów (np. wierszy) znanych dzieciom.

Mogą one wówczas uczestniczyć w przekazie radiowym, ucząc się przy tym wzorcowej recytacji od aktora. Przejmują też klimat utworu budowany na drodze przekazu dźwiękowego, który mogą przenieść do dalszej zabawy, np. poprzez inscenizację i improwizację.

Wbrew wielu obawom radio nie rywalizuje z książką, ale niejednokrotnie pobudza do czytania, np. poprzez wysłuchanie fragmentu powieści i zakończenie w najciekawszym momencie.

Ogromną popularnością cieszą się programy okolicznościowe, związane z bieżącymi wydarzeniami i świętami. Nauczyciele i rodzice chętnie wykorzystują radio z okazji Dnia Babci i Dziadka, Święta Matki, Dnia Dziecka itp.

Bardzo chętnie dzieci słuchają tych fragmentów audycji, które dotyczą odpowiedzi na listy słuchaczy. Odnajdują w nich własne problemy, słuchają w nadziei na otrzymanie odpowiedzi na nurtujące je pytania. Radio staje się także swoistym telefonem zaufania. Można przecież w toku programu kontaktować się z osobami prowadzącymi. Kontakt telefoniczny ze słuchaczami jest coraz częściej stosowany, chociażby w przypadku licznych gier i konkursów z nagrodami, które organizują rozgłośnie radiowe.

Wiele interesujących treści otrzymują słuchacze za pośrednictwem beletryzowanych audycji popularnonaukowych.

Wszechstronna aktywność uczniów może być rozwijana w domu, w szkole podczas zajęć, ale też znakomite szanse stwarza świetlica szkolna, w której istnieją dogodne warunki do organizowania spotkań ze sztuką radiową. Aktywne

uczestnictwo w kulturze służy wzbogacaniu języka dziecka, kształtowaniu postaw społeczno-moralnych, estetycznych, motywuje do nauki, wyrównuje różnice środowiskowe wśród dzieci. Twórczość radiowa sprzyja interesującemu spędzaniu wolnego czasu. Realizowana z myślą o dziecku uwzględnia jego poziom umysłowy. W przekazie wartości wychowawczych i artystycznych kieruje się możliwościami percepcyjnymi młodych odbiorców. W radiowej ofercie programowej często spotyka się słuchowiska przygodowe oraz baśnie radiowe. Fantastyczne postacie i przedmioty uczestniczą w walce dobra ze złem, nakazują zwyciężać prawdzie, odwadze i poświęceniu. Przeżycia emocjonalne, które towarzyszą wartkiej akcji, natychmiast odrzucają tchórzostwo, w trybie pilnym wygrać musi prawda. Audycje radiowe skłaniają poza tym do uważnego słuchania, by właściwie móc pojąć słowa.

Inspiracją do dyskusji są niewątpliwie formy zbiorowego słuchania. Skłaniają one do podejmowania działalności plastycznej. Wspólne słuchanie stwarza poczucie więzi, kiedy można solidaryzować się z bohaterami słuchowisk, bądź odrzucać ich decyzje i postawy.

Systematyczne organizowanie radiowych spotkań sprzyja poznawaniu możliwości intelektualnych dziecka. Warto przy tym zachęcać do indywidualnego odbioru audycji, polecając określone pozycje, by móc następnego dnia dokonać wymiany wzajemnych opinii i sądów. Pobudzana wyobraźnia i fantazja, poprzez właściwe sterowanie doбором odpowiednich słuchowisk, wdraża do logicznego myślenia. Podtrzymywanie stałego kontaktu z żywą mową prowadzi do wzbogacenia słownictwa.

Bardzo istotne znaczenie w odbiorze audycji radiowych i telewizyjnych ma wyrobienie nawyku selekcjonowania odbieranych treści. Niestety, obecnie coraz częściej zarówno dorośli, jak i dzieci oglądają i słuchają programów bez dokonania wcześniejszych wyborów. Tymczasem pogłębiona refleksja nad problematyką utworu, ze wskazaniem na środki wyrazu artystycznego może się odbyć wyłącznie na płaszczyźnie wnikliwej analizy omawianego materiału. Przedmiotem wspólnych rozważań powinny być również te walory treści programowych, które umknęły uwadze dziecka. Należy zatem analizować na równi warstwę informacyjną, jak i walory moralne, estetyczne, w tym piękno mowy ojczystej. Warto zwracać przy tym uwagę na znaczenie i celowość zastosowania muzyki i zjawisk akustycznych, które powinny być logicznie sprzężone z emitowanym utworem.

Klimatowi swobody i odprężenia sprzyjają też swobodne i samorzutne wypowiedzi dzieci, nieskrępowane wytyczonymi celami dydaktycznymi odnośnie wybranej audycji. Programy radiowe mogą stać się poza tym inspiracją do poszukiwań wybranej problematyki w obszarach innych dziedzin kultury i sztuki. Są prostą drogą do samokształcenia.

W odbiorze audycji i programów towarzyszącą funkcję spełnia magnetofon wraz z całym arsenałem kaset i płyt. Ta skarbnica zawiera treści gotowe w każdej dogodnej chwili do odtworzenia. Oprócz gotowych nagrań, które niosą wzorcowe

przykłady mowy, warto utrwać na taśmie treści wypowiedane przez dzieci. Reprodukacja nagrań pozwala dokonać korekty błędów wymowy i intonacji. Odtworzony materiał daje szansę, by porównać postępy ucznia po upływie określonego czasu.

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE POPRZEZ AUDYTYWNE ŚRODKI PRZEKAZU

Osiągnięcie poprawności językowej u dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wymaga szczególnego wysiłku i zaangażowania ze strony nauczycieli i rodziców. Do pracy na tym polu wykorzystywane są zwykle zróżnicowane środki dydaktyczne. Wśród nich na uwagę zasługuje radio i inne pomoce emitujące materiał dźwiękowy, w tym magnetofon z kompletem kaset i płyt.

Świadome i planowe działanie warunkuje skuteczność pracy nad językiem. W okresie swoistej mowy, dziecko zasadniczo posługuje się sygnałami dwuklasowymi, jednak brakuje tu jeszcze automatyzacji w ich budowaniu. Dlatego wykorzystanie wzorcowych przykładów mowy w postaci nagrań, najpierw wyzwała ciekawość, a w następstwie świadomość językową. Z kolei w czasie budowania swoistych form językowych (3–7 lat), w końcowej fazie tego okresu, następuje ostateczne jej ukształtowanie. Dlatego błędy popełniane przez otoczenie dziecka odbijają się niekorzystnie na jakości wypowiedzi. Dobór treści przekazywanych drogą słuchową powinien być dźwiękowo poprawny, tzn. wymowa powinna być dokładna i wyraźna. Czytane przez lektorów materiały muszą być wypowiedane w dość wolnym tempie.

Wśród „przykazań logopedycznych”¹ można nawet znaleźć sugestię, by unikać kontaktu z osobami, które mają wady wymowy.

W okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym dziecko przepada za opowiadaniem. Warto zatem wykorzystać tę skłonność i podsuwać mu stosowne materiały dźwiękowe w postaci bajek, baśni, legend. Systematyczny kontakt z treścią bogatą w nowe wyrażenia wyzwała pytania o znaczenie słów, co w konsekwencji prowadzi do bogacenia słownictwa. Pogłębianie wiedzy ma następować poprzez podtrzymywanie tematów obecnych w proponowanych audycjach radiowych. Poprzez naśladowanie mowy wzorcowej programy sprzyjają ugruntowaniu poprawności syntaktycznej. Utrwalają system gramatyczny języka, tj. fleksję i składnię. Przekazywanie myśli przybiera coraz doskonalszą, precyzyjną formę. W dziecięcych wypowiedziach pojawiają się nowe kategorie semantyczne i abstrakcyjne.

Bogate w piękne zwroty i wyrażenia utwory bajkowe i baśniowe doskonałą umiejętność posługiwania się związkami frazeologicznymi. Są też przykładem czystego i jasnego stylu.

Osiągnięcie poprawności językowej poprzez wykorzystanie środków audytywnych przewidują także programy nauczania dla grup przedszkolnych i klas I–III.

¹ L. Kaczmarek, *Nasze dziecko uczy się mowy*, [w:] *Dwanaście przykazań logopedycznych*, Lublin 1988, s. 156–162.

Jednym z celów edukacji polonistycznej jest bowiem przygotowanie do odbioru twórczości radiowej, który w konsekwencji realizuje się w postaci rozmów na temat słuchowisk. Przewiduje się w ramach realizacji zagadnień programowych np. wydobywanie nastroju w utworze z zastosowaniem takich określeń jak: radość, smutek, komizm.

Audycje radiowe mogą stać się też pretekstem do redagowania opowiadań tzw. „twórczych”, np. dotyczących dalszych losów bohaterów. W trosce o kulturę słowa należy rozwijać procesy poznawcze poprzez analizę tekstu oraz emocjonalne, za pośrednictwem podtekstu. Należy przy tym pamiętać, że właśnie w okresie dzieciństwa mowa znajduje się na etapie szczególnie intensywnego rozwoju.

FUNKCJA AUDYCJI RADIOWYCH STYMULUJĄCYCH ROZWÓJ DZIECKA

Programy radiowe powodują, że w kategorii zapamiętywanych treści zostaje zaangażowana pamięć słuchowa. Uaktywnia się również myślenie, jako przepływ świadomości z całym bagażem wyobrażeń i sądów. Dominacja słuchu w odbiorze angażuje intuicję, co ściśle wiąże się z mową i działaniem. Ukierunkowanie czynności poznawczych na zjawiska i wydarzenia oraz na stany psychiczne sprzyja koncentracji myśli na danych treściach, wzmacniając uwagę. Słuchowiska radiowe kształcą też spostrzeżenia, poprzez rejestrację w psychice człowieka rzeczy i zjawisk usłyszanych w programie. Barwy dźwięku natomiast uruchamiają wrażenia.

Audytywne środki przekazu pobudzają wszelkie procesy psychofizyczne, wpływając na całokształt zachowania dziecka. Powstanie stałych mechanizmów zachowania rozwija osobowość, ale też inteligencję poprzez logiczne myślenie, trafny dobór przekazywanego materiału, a także krytyczną ocenę treści.

Właściwy dobór treści przekazywanych na drodze odbioru słuchowego służy przelamywaniu psychicznych i językowych barier pomiędzy światem dorosłych i dzieci. Pobudza sferę przeżyć estetycznych, ale też wyzwala inicjatywy twórcze, w tym artystyczne, wpływa na rozwój mowy z całym kompleksem płaszczyzn porozumiewania się.

Spełnienie tych funkcji gwarantuje dostosowanie bajki do wieku odbiorcy, jego gotowości poznawczej i emocjonalnej. Należy zachować przy doborze treści daleko idącą ostrożność, gdyż np. dla kilkulatek świat bajki jest rzeczywistą przestrzenią. Wszystko, co sobie wyobrazi mieści się w granicach jego możliwości percepcyjnych. Dlatego należy kontrolować dobór utworów słuchanych i nagrywać tylko te, które przyniosą małemu słuchaczowi określone korzyści. Dziecko musi najpierw pojąć język i rytm przekazu, zanim uchwyci jego sens, doceni piękno, a w konsekwencji uruchomi wyobraźnię.

Spśród bajek, baśni, legend, wybieramy takie, które zachwycą bogactwem wątków, wprowadzą w niezwykle krainy, ale też ukazą prostotę codziennego życia. Dobranocki radiowe powinny stać się pretekstem do rozmów wzmacnianych własnym przykładem rodziców. Wspólne słuchanie buduje więzi, rozwija ambicję,

a także pomaga kształtować światopogląd. Przyspieszenie samodzielnego mówienia stymulowane za pomocą słuchanych utworów owocuje w przyszłości wczesnym zainteresowaniem sztuką czytania i pisaną. Wyrabia przy okazji nawyk czytania. Trudne emocjonalnie sytuacje rozwiązują z kolei bajki terapeutyczne, które pozwalają bez lęku odnosić się do niepokojących problemów.

Należy podkreślić, że zamiłowanie do słuchania wartościowych programów jest uwarunkowane wpływami otoczenia. Dlatego warto zwrócić uwagę na kilka wskazań dla rodziców i pedagogów.

- Zbyt wiele dzieci słucha bajek w odosobnieniu. Tymczasem rodzice powinni uwzględnić swą obecność w czasie odbioru dziecięcych programów. Pozwoli to im aktywnie uczestniczyć w całym procesie rozwoju osobowości dziecka.
- Nauczyciele muszą dobrać utwory posiadające istotne przesłanie dydaktyczne, by móc kształtować prawidłowy język ucznia, realizować cele wychowawcze, pobudzać aktywność.
- Warto zwrócić się do przedstawicieli stacji radiowych, by emitowały programy przydatne dla przedszkoli i szkół w celu wspomagania pracy nauczycieli i rodziców.

Wanda Grelowska

Bibliografia:

- Cieślakowski J., *Literatura i podkultura dziecięca*, Wrocław 1974.
Dylak S., *Media a edukacja*, Poznań 1998.
Kaczmarek L., *Nasze dziecko uczy się mowy*, Lublin 1988.
Kania E., *Fantastyka baśni w życiu dziecka*, „Życie Szkoły” 1991, nr 7.
Lepa A. Bp., *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2000.
Lubomirska K., *Przyczynowość w mowie oraz myśleniu dzieci siedmio- i jedenastoletnich*, Warszawa 1980.
Malendowicz J., *O poprawność pisemnych wypowiedzi uczniów klas I–IV*, Warszawa 1974.
Parczewska T., *Baśń w edukacji wczesnoszkolnej*, „Życie Szkoły” 1996, nr 1.
Świetlica szkolna szansą do wykorzystania, red. M. Pietkiewicz, Warszawa 1988.
Porayski-Pomsta J., *Umiejętności komunikacyjne i językowe dzieci w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1993.

